

Пуковник Владимир Ваухник У ЛАВИРИНТУ ШПИЈУНАЖЕ

Пуковник Владимир Ваухник, југословенски војни аташе у Трећем рајху пре уласка земље у Други светски рат, једна је од личности чија је обавештајна делатност прерасла у мит и о којој се испредају многобројне легенде. Разни публицисти и ловци на сензације помињу га као најмлађег генералштабног пуковника југословенске војске и класног друга генерала Шарла де Гола и пуковника Драгољуба Драже Михаиловића из француске Ратне академије у Сан Сиру, док се пак неке њихове констатације често граниче и са неукусом, представљајући га као југословенског Џејмса Бонда који је „преко кревета долазио до највећих тајни Трећег рајха”.

Пише Далибор ДЕНДА

Владимир Ваухник свакако је један од најуспешнијих југословенских војних обавештајаца, који је поседовао несумњиве личне квалитете. Словенац по националности, рођен је 24. јуна 1896. у селу Светиње код Птуја. Пре ступања у аустроугарску војску завршио је четири разреда гимназије у Марибору, где је похађао и Кадетску школу (1911–1914). Након тога у чину заставника, потпоручника и поручника учествује у Првом светском рату као командир вода и чете у пешадији и командир чете и заступник команданта Јуришног батаљона (1918). Борио се у Галицији и на италијанском фронту, где је дан пред примирје, 3. новембра 1918, прешао заједно са целим 17 (словеначким) пуком на италијанску страну. Након повратка у Словенију учествује у борбама у Коруској. У југословенску војску примљен је септембра 1919. године. Ту је завршио Вишу школу Вој-

не академије у Београду (1921–1923), а затим и генералштабну припрему (1923–1925), након чега је фебруара 1926. године преведен у генералштабну струку.

Као командир чете службовао је у Марибору, Љубљани и Кочанима. Након завршетка усавршавања, од 1926. године обављао је дужности помоћника начелника штаба дивизијских области у Загребу, Сарајеву и Нишу, а затим и функцију вршиоца дужности начелника Штаба Моравске дивизијске области у Нишу и Косовске дивизијске области у Приштини. Служба га је даље водила у Штип, где је био командант батаљона, а затим је био ангажован у Штабу Команде 1. армијске области у Новом Саду. Од краја 1934. до средине 1935. године обављао је дужност начелника Штаба у Команди Дринске дивизијске области у Сарајеву, а након тога је прекомандован за начелника Одсека за трупну наставу Генералштабног одељења и

ИЗ АБВЕРА III СКРЕТАЛИ СУ ПАЖЊУ ДА ЈЕ, УКОЛИКО ТО НАЛАЖУ ПОЛИТИЧКЕ ПОТРЕБЕ, ПРОТЕРИВАЊЕ ПУКОВНИКА ВАУХНИКА БИЛО У СВАКОМ ТРЕНУТКУ МОГУЋЕ. ОНИ СУ ИПАК СМАТРАЛИ ДА БИ ТЕ МЕРЕ ТРЕБАЛО ШТО ЈЕ МОГУЋЕ ДУЖЕ ОДЛОЖИТИ, ЈЕР БИ СЕ ИЗГУБИЛА ПРИЛИКА ДА СЕ ДОЂЕ ДО ВАУХНИКОВИХ ИЗВОРА. ИЗВЕШТАЈ ЈЕ ОЧИГЛЕДНО ПИСАН ДА „ЗАМАЖЕ ОЧИ” ОРГАНИМА СЛУЖБЕ БЕЗБЕДНОСТИ, ПОШТО ЈЕ ГЛАВНИ ИЗВОР КЉУЧНИХ ИНФОРМАЦИЈА ЗА ВАУХНИКА БИО САМ ВРХ АБВЕРА.

Посета кнеза Павла Трећем рајху јуна 1939. године

2. одсека Наставног одељења Главног генералштаба. Чин пуковника добио је 1935. године.

СУСРЕТИ

На положају аташеа у Берлину Ваухник је крајем новембра 1938. године заменио генералштабног пуковника Жарка Верића, Хрвата по националности, који није испунио читав мандат и смењен је по свој прилици због корупције у вези са југословенским војним набавкама у Немачкој. Нашавши се на новом положају, Ваухник је одмах почео да ради на успостављању друштвених веза. Пошто је уједно био војни, поморски и ваздухоплов-

ни аташе, јавио се свим командантима видова Вермахта: фелдмаршалу Герингу, генерал-пуковнику Браухичу и адмиралу Редеру. Деловао је и у оквиру војнодипломатског кора, чији су се припадници скупљали најмање једном месечно у елегантном берлинском ресторану *Хорхер* (*Horchner*) на састанак где су обично били позвани и неки високи немачки официри. *Хорхер* је у то време био место на коме се окупао берлински крем. Ту су се

могли срести директори великих предузећа, филмске звезде и водећи људи националсоцијалистичке партије. У том клубу је време проводио и пуковник Ханс Остер, човек за везу Абвера са Министарством иностраних послова, који се показао као особа од нарочитог значаја за Ваухника. Иако је важио за једног од најспособнијих војних обавештајаца, немачки контраобавештајни органи који су били задужени за праћење његовог рада тврдили су, међутим, да је у поређењу са осталим дипломатама Ваухников друштвени живот био прилично ограничен. Он се састајао са официрима само приликом уобичајених службених сусрета, а тако је било и у његовим односима са осталим члановима дипломатског кора, нарочито војним аташеима других земаља који су били његови пријатељи. Према оценама Службе безбедности, ови састанци у друштву и на пријемима нису му никако могли пружити прилику да се интензивно бави обавештајним радом. Међутим, из тог почетног периода потиче и први значајнији Ваухни-

ков обавештајни успех, који демантује наведену процену. Реч је о елаборату *Основи војној уређења и моћи Немачке* (*сјање 15. априла 1939. године*), који је садржао релативно тачне податке о организацији немачке војне силе. Дobar део тих података Ваухник је прикупио захваљујући делатности чехословачког војног изасланика пуковника Хрона који му је након поделе Чехословачке марта 1939. године оставио у наслеђе потпун и врло детаљан *ordre de bataille* немачке мирнодопске војске.

УЛОГА КНЕЗА ПАВЛА

Од приличног значаја за рад пуковника Ваухника у Берлину била је посета кнеза намесника Павла Карађорђевића Трећем рајху почетком јуна 1939. године. Захваљујући тој посети Ваухник је успео да стекне важна познанства у немачком Генералштабу. Једна од активности на којој је био ангажован до отпочињања светског сукоба била је и посета југословенског школског брода *Јагран* Хамбургу у јулу 1939. године. Ваухник је тада ус-

Владимир Ваухник као генералштабни потпуковник југословенске војске

Посета кнеза Павла Трећем рајху јуна 1939. године

Са послаником Ивом Андрићем у Берлину 25. априла 1939. године

пео да обиђе велику немачки морнарничку базу Кил, где је дошао до драгоцених података о развоју немачке подморничке флоте. Његов рад у Немачкој свакако постаје много значајнији у периоду од избијања Другог светског рата до немачког напада на Краљевину Југославију.

Делатност пуковника Владимира Ваухника у Немачкој у том периоду била је део обавештајне сарадње са савезницима коју је Краљевина Југославија успоставила на основу тајне војне конвенције из Пакта о пријатељству са Француском из 1927. године. Ради размене обавештајних података са француским „Другим бироом”, у јесен 1939. основан је југословенски обавештајни центар у Берну (Швајцарска). Преко центра у Берну у Обавештајно одељење Главног генералштаба стигла је информација да су крајем децембра исте године били у току преговори о могућностима закључења мира између Велике Британије и Француске и немачких војних личности које нису одобравале пакт Рибентроп–Молотов, као и неких истакнутих противника националсоцијалистичке партије који се нису слагали са Хитлером. Преговори су се водили у Швајцарској и били су на најбољем путу да се окончају. Главне тачке споразума биле би рушење Хитлера и његових људи са власти и образовање владе Немачке у којој ће бити заступљене и друге партије поред Националсоцијалистичке странке. Баш у то време на чело 1. обавештајног одељења Главног генералштаба постављен је пуковник Жарко Поповић, након чега је почела интензивна обавештајна сарадња и са Британцима. Иза те сарадње је стајао кнез Павле Карађорђевић, иако о томе није постојао никакав формални споразум. Према извештају британског војног аташеа пуковника Кларка, који је дужност војног изасланика у Београду обављао од марта 1939. до априла 1941, тек Поповићевим доласком на тај положај њему је одједном све кренуло. Поповић је британском војном аташеу достављао све врсте информација о југословенској војсци

Пуковник Ханс Остер

У ЕЛЕГАНТНОМ БЕРЛИНСКОМ РЕСТОРАНУ ХОРХЕР ВРЕМЕ ЈЕ ПРОВОДИО И ПУКОВНИК ХАНС ОСТЕР, ЧОВЕК ЗА ВЕЗУ АБВЕРА СА МИНИСТАРСТВОМ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА, КОЈИ СЕ ПОКАЗАО КАО ОСОБА ОД НАРОЧИТОГ ЗНАЧАЈА ЗА ВАУХНИКА. ИАКО ЈЕ ВАЖИО ЗА ЈЕДНОГ ОД НАЈСПОСОБНИЈИХ ВОЈНИХ ОБАВЕШТАЈАЦА, НЕМАЧКИ КОНТРАОБАВЕШТАЈНИ ОРГАНИ КОЈИ СУ БИЛИ ЗАДУЖЕНИ ЗА ПРАЋЕЊЕ ЊЕГОВОГ РАДА ТВРДИЛИ СУ, МЕЂУТИМ, ДА ЈЕ У ПОРЕЂЕЊУ СА ОСТАЛИМ ДИПЛОМАТАМА ВАУХНИКОВ ДРУШТВЕНИ ЖИВОТ БИО ПРИЛИЧНО ОГРАНИЧЕН.

ПРЕМА АБВЕРУ III ПУКОВНИК ВАУХНИК ОСЛАЊАО СЕ НА ТИПИЧАН АГЕНТУРНИ РАД. ОН ЈЕ ИНФОРМАЦИЈЕ О ЗАПАЖАЊИМА ИЗ ПРИВРЕДНЕ СФЕРЕ, ДО КОЈИХ МОЖЕ ДОЋИ СВАКО КО СЕ ИОЛЕ МАЛО ВИШЕ КРЕЋЕ ПО ЗЕМЉИ, ДОБИЈАО ОД СВОЈИХ ПОВЕРЉИВИХ ЉУДИ, МЕЂУ КОЈЕ СУ СПАДАЛИ И ЈУГОСЛОВЕНСКИ КОНЗУЛИ У РАЈХУ.

и показивао му свакога дана извештаје који су долазили из Немачке и Италије од југословенских војних изасланика и агената из тих земаља. У исто време информације које је од тада почео да шаље југословенски војни аташе у Берлину пуковник Владимир Ваухник постале су веома поуздане.

ИЗВОРИ

Као своје изворе из немачких дипломатских и бирократских кругова Ваухник је у својим мемоарима навео групу око грофа Сигисмунда Берншторфа, у коју је поред осталих спадао и дипломата Урлих фон Хасел, ухапшен и стрељан због умешаности у заверу против Хитлера јула 1944. године. Група је преко сигурних канала имала везу са иностранством и обавештавала савезнике о Хитлеровим плановима. Са њима су сарађивали и завереници из војске. Ваухника је са њима повезао пензионисани немачки генералштабни мајор Вили Пабст, који је био лични пријатељ шефа Абвера ад-

Ваухник као заставник аустро-угарске војске

мирала Вилхелма Канариса, док је сам Канарис стајао иза кулиса као покретач свега. Ваухников најпоузданији извор био је пуковник Ханс Остер, помоћник шефа Абвера. Остер је поред Ваухника одржавао контакте и са холандским војним аташеом Бертом Сасом, али је тај канал прекинут након немачке инвазије Холандије у априлу 1940. године. Захваљујући Ваухнику и Поповићевог односа са Кларком, информације су несметано прослеђиване из Берлина ка Лондону преко Београда све до краја 1940. године.

КОНТРАШПИЈУНАЖА

Ваухников рад у Берлину изазвао је сумњу тек када је један немачки агент успео да се инфилтрира у југословенско Министарство иностраних послова преко кога је ишла и Ваухникова шифра. Од њега је немачка политичка обавештајна служба (RSHA) која се налазила под контролом SS примала опширан извештај о тајним саопштењима која су из иностранства слале југословенске амбасаде и конзулати. Пажњу немачке контрашпијунаже нарочито су привукли извештаји које је слао југословенски војни аташе у Берлину. Један од извештаја који је садржао аутентичне податке о немачкој производњи бомбардера и ловачких авиона баш у жеку битке за Британију посебно је узнемирио Хитлера, који је наредио шефу Абвера адмиралу Канарису да предузме потребне мере заштите, као и Хајнриху Химлеру да испита случај Ваухника. Након праћења делатности пуковника Ваухника у Берлину из Треће управе Абвера задужене за контраобавештајну делатност према страним војним изасланицима, 11. јануара 1941. упућен је циркулар свим руководећим органима Абвера о активностима југословенског војног аташеа. Према циркулару после дуготрајног праћења непобитно је утврђено да је пуковник Ваухник био уопштено веома добро обавештен о војним и војнополитичким питањима у Немачкој. Од информација које је слао њих око 25% су биле у потпуности тачне или су садржале део истинитих података. Према

садржини дела тих информација било је сасвим јасно да Ваухник располаже сарадницима који су веома добро информисани. Из формулација коришћених у његовим извештајима није се међутим могло доћи до закључка о круговима из којих потичу његови поверљиви људи или сарадници, јер су у Ваухниковим извештајима најчешће коришћене речи „из официрских кругова”, „из немачких војних кругова”, „према подацима добијеним од једног немачког официра”, „једна добро обавештена војна личност”, које нису давале никакве индикације о изворима. Закључак немачке контрашпијунаже био је по свој прилици намерно сасвим погрешан.

Према Абверу III пуковник Ваухник ослањао се на типичан агентурни рад. Он је информације о запажањима из привредне сфере, до којих може доћи свако ко се иоле мало више креће по земљи, добијао од својих поверљивих људи, међу које су спадали и југословенски конзули у Рајху. Те информације је мудро укрштао са ин-

формацијама о постојећој политичкој ситуацији, разним гласинама и оним што је сам запазио или дознао у друштвеним круговима у којима се кретао. Те додатне информације служиле су за потврду тачности и важности његових извештаја. Ради разоткривања мреже његових доушника месецима су се спроводиле активности надзора његове личности, његових друштвених активности и кретања, како преко Главне службе безбедности Рајха, тако и преко за то посебно одређеног особља III одељења Абвера. Из Абвера III скретали су пажњу да је, уколико то налажу политичке потребе, протеривање пуковника Ваухника било у сваком тренутку могуће. Они су ипак сматрали да би те мере требало што је могуће дуже одложити, јер би се изгубила прилика да се дође до Ваухникових извора. Извештај је очигледно писан да „замаже очи” органима Службе безбедности, пошто је главни извор кључних информација за Ваухника био сам врх Абвера.

ЗАПАЖАЊА О ЗАПАДНОМ ФРОНТУ

Поред информација које је добијао од својих веза у Абверу, које су биле од нарочитог значаја за савезнике, Ваухник је на основу сопствених процена урадио и два веома значајна елабората за потребе југословенског Главног генералштаба. Била су то његова *Запажања из првог периода операција на западном фронту у мају 1940. године* и *Запажања из другог периода операција на западном фронту у мају 1940. године*, која су послата јединицама већ у току лета те године. Након италијанске агресије на Грчку крајем октобра 1940. године, која је изазвала бригу код југословенског државног и војног врха да Италијани не заузму Солун, пуковник Ваухник је у Берлину 4. и 6. новембра, по задатку министра војног генерала Милана Недића, два пута пренео и политичку поруку да је питање слободног прилаза Солуну за Југославију од животне важности. Ваухник је био овлашћен да испита код немачког највишег војног руководства које кораке треба учини-

Са пријатељицом Јутом у Берлину 1940. године

ти да би се осигурали југословенски интереси у Солуну и да сондира шта би Немачка тражила од Југославије за њено посредовање у корист Краљевине код Италијана. Ови преговори прекинути су након грчких ратних успеха и Недићеве оставке.

Ваухникове информације, до којих је делом самостално дошао, биле су од значаја и приликом доношења одлуке југословенског државног руководства да земља приступи Тројном пакту. Он је јавио о концентрацији Вермахта у источним деловима Немачке, из чега се закључивало да се спрема напад на СССР, што је јачало југословенску позицију у преговорима о приступању Тројном пакту. Југословени су стога на седници Круског савета одржаној 12. марта формулисали садржаје посебних нота које је требало унети у споразум и објавити одмах по потписивању пакта, а које су Југославији давале фактички неутралан статус у односу на сам документ. Југословенски Генералштаб претходно се такође уверио да се у случају рата од Енглеза није могла очекивати иоле озбиљнија помоћ. Ваухникову информацију Остер је потврдио 15. марта, тако да се сматрало да је опасност од напада на Југославију отклоњена, што је, уз прихватање југословенских условљавања са немачке стране, пресудно утицало на политичку одлуку државног врха да представници југословенске владе потпишу протокол о приступању земље Осовини.

ЗНАЧАЈ ВАУХНИКОВИХ ИНФОРМАЦИЈА

Након пуча у Београду и Хитлерове одлуке да се југословенско питање реши војним средствима Ваухник је из Берлина истог дана послао телеграм о томе да немачка Врховна команда тражи објашњење о политичким догађајима у Југославији. Он је 29. марта јављао да је немачка штампа почела да пише о изгредима у Београду и другим местима против Немаца и немачких установа, али без икаквих коментара. Већ предвече од њега је стигла вест да у немачкој Врховној команди влада највеће огорчење због

ЈУГОСЛОВЕНСКИ ВОЈНИ АТАШЕ У НЕМАЧКОЈ ЈЕ ИЗ СВОЈИХ ОБАВЕШТАЈНИХ ИЗВОРА ПРВИ ПУТ САЗНАО ВЕЋ 28. МАРТА 1941. ДА ЋЕ НЕМАЧКИ НАПАД НА ЈУГОСЛАВИЈУ ПОЧЕТИ У НЕДЕЉУ 6. АПРИЛА РАНО УЈУТРУ, ТЕ ДА ЋЕ ТЕШКО АВИОНСКО БОМБАРДОВАЊЕ ПРЕТВОРИТИ БЕОГРАД У ПРАХ И ПЕПЕО.

последњих догађаја који су се доводили у вези са енглеском тајном службом. Ваухник је јављао да су према још непотврђеним вестима биле пребачене две групе за бомбардовање у околину Беча, а три оклопне дивизије у Јужну Мађарску. Он је затим 31. марта известио да су са много страна стигла обавештења о укрцавању немачких трупа у области Салцбурга–Минхена–Штутгарта и о њиховом одласку на југословенску границу. Говорило се о пет или шест дивизија. Тада је потврдио и раније јављену вест о пребацивању оклопних трупа у правцу Мађарске. Наредног дана Ваухник је јављао да немачка штампа већ два дана износи опширне извештаје о наводним злостављањима Немаца у Југославији, али се још увек уздржава од коментара и претњи. Југословенски војни аташе у Немачкој је из својих обавештајних извора први пут сазнао већ 28. марта 1941. да ће немачки напад на Југославију почети у недељу 6. априла, рано ујутру, те да ће тешко авионско бомбардовање претворити Београд у прах и пепео. Ову информацију после више провера проследио је у Београд рано ујутру 2. априла. Последњи Ваухников телеграм Београду јављао је да ће око 32 немачке дивизије напасти Југославију и Грчку.

О значају информација које је Ваухник слао у Београд сведочи и чињеница да су у време Априлског рата припадници пука специјалних јединица *Бранденбурџ* 800, који се налазио под руководством Абвера, добили у задатак да се докопају архива југословенских тајних служби. То им је и пошло за руком, па су у једној од лука на Дунаву отели од Југославена

баржу са поверљивим документима. Након тога адмирал Канарис се одмах 18. априла појавио у окупираном Београду. Канарис је том приликом извршио тријажу и уништио све оно што би могло компромитовати Абвер, тако да од априла 1940, када Ваухник постаје главни канал за слање информација па до децембра исте године када је Служба безбедности дошла до података о тачности информација које је слао, у Војном архиву није сачуван нити један сумарни тромесечни обавештајни извештај, као ни кључни Ваухникови телеграми о датуму напада на СССР и бомбардовању Београда, чији је извор био пуковник Ханс Остер.

НИЈЕ ОДАО НИЈЕДАН ИЗВОР

Представници Абвера постарали су се да посете Ваухника и приликом његове интернације у Констанцу на Боденском језеру и Бад Шахену заједно са другим југословенским дипломатама. Он је тада био добро припремљен за испитивања која ће се над њим спроводити. Према мемоарима шефа Службе безбедности (SD) Валтера Шеленберга, испитивања Ваухника, које је он лично вршио, трајала су шест дана. У току ислеђивања Ваухник се показао као веома кооперативан, описујући свом иследнику веома опширно сопствене методе рада. Упоређујући његове изјаве са извештајима из централе у Београду и са исказима других лица која су била умешана у случај, Шеленберг је поверовао да Ваухник говори потпуну истину, тако да су као његови извори наведене две даме из високих друштвених кругова, његова девојка Јута и један чиновник из немачког Министарства ваздухопловства, у коме је пуковник Ваухник често боравио због југословенских војних набавки у Немачкој. За све њих се сматрало да се ради о крајње безазленим особама којима је Ваухник вешто манипулисао. Тако се овај југословенски војни обавештајац, користећи уверљиву легенду коју је разрадио уз помоћ Абвера, вешто извукао из канџи SD-а не одавши ниједан свој битан извор.¹